

Vážení přátelé,

Po dobu deseti let jsem vedl Bonsai klub Brno. Bylo to zajímavé období. V současné době činnost klubu zdárně pokračuje a sdružuje mnoho zájemců o pěstování bonsají. V souvislosti s pěstováním bonsají mně napadají různé myšlenky zasahující i do života lidí a společnosti. Některé myšlenky jsem vyjádřil v následujícím textu a další jsou uvedeny v knize Nálady a pocity, kterou je možné nalézt na těchto stránkách.

O Bonsai klubu Brno

Bonsai klub Brno je nevýdělečnou zájmovou organizací sdružující zájemce o tvarování a pěstování bonsají. Cílem je postupně rozvíjet tuto zajímavou oblast živého umění, předávat si vlastní i převzaté zkušenosti a ukazovat své výsledky veřejnosti na výstavách.

Bonsai klub vznikl v roce 1981 při Českém zahrádkářském svazu z iniciativy několika velkých brněnských pěstitelů bonsají. Od té doby prošel obdobími různé aktivity a proměn. Významnými jsou počáteční období, ve kterém byly konány zajímavé výstavy např. instalace na terasách na Petrově nebo brněnské vánoční výstavy. V tomto období klub vydával Zpravodaj Bonsai klubu Brno, který vycházel čtvrtletně pro členy klubu. Ve zpravodaji byly zveřejňovány informace k pěstování i tvarování včetně např. latinské terminologie a malého latinsko-českého botanického slovníčku. Vydávání zpravodaje bylo prospěšné právě v období, kdy jakékoliv informace o bonsajích i jejich pěstování byly těžko dostupné. V devadesátých letech po společenských změnách byla hledána nová forma klubu. Prolínaly se představy od čistě podnikatelského společenství až po sdružení zájemců a celkově to vedlo k výrazné stagnaci veškeré činnosti klubu. Naštěstí po velmi krátké době došlo k výměně předsedy klubu a přibližně poloviny výboru a činnost se začala znovu obnovovat. Klubové výstavy se podařilo zorganizovat dvakrát v roce a naskytla se možnost pravidelných setkání ve skleníku Domu mládeže v Lužánkách. V té době vznikl i první díl knížky Bonsai v bytě, kterou klub vydal. Celkem tři díly této publikace (1994,1996,1998) jsou zaměřeny na stručný popis 56ti rostlin vhodných pro pěstování bonsají a na podmínky, které ke svému růstu potřebují. Záměrně byly vynechány pěstitelské techniky a tvarování bytových bonsají. Setkání ve skleníku se vyznačuje až do dnešní doby diskusí o pěstování a tvarování bonsají, krátkými přednáškami včetně ukázek tvarování a odbornými přednáškami, které měli pracovníci Mendelovy zemědělské university v Brně. Každoročně se také vydaří zorganizovat zájezd k různým pěstitelům v Čechách a na některé zajímavé výstavy. Členové klubu se zúčastňují i výstav pořádaných jinými organizacemi, např. GARDENIA Nitra, Flora Olomouc, Bonsai - pořádaná Českou bonsajovou asociací, Bonsai Bratislava apod. Zajímavou aktivitou několika členů bylo vydání první CD - Bonsai klubu Brno, na kterém jsou fotografie velké většiny bonsají vystavovaných na výstavách v průběhu let 1994 až 1999 a zajímavé záběry ze zákulisí přípravy a průběhu výstav. Vydání přehledu a fotografické dokumentace touto formou bylo v té době spíše výjimečné a klub udělal první pokus využít nosiče CD pro dokumentaci své činnosti. K vydání tohoto CD nás vedlo několik důvodů. V první řadě je účelné mít přehled o celkovém dění v klubu, protože paměť se postupně otupuje, vyhasíná a některé detaily již mizí. Živé umění, kterým tvorba bonsají je, se stále vyvíjí a není nikdy ukončeno, jak tomu je v jiných uměleckých oborech. Je dobré mít fotografickou dokumentaci postupů tvorby bonsaje v jednotlivých časových údobí. Právě porovnání dvou fotografií stejné bonsaje nám ukáže, že čas nelze u bonsaje ani v životě opomíjet a dobře pěstovaná bonsai je každým rokem krásnější. Na tomto porovnání jsou také vidět tvarovací zásahy pěstitele. Vydání v této podobě umožňuje rychlý rozvoj záznamové techniky a její dostupnost se mezi zájemce stále rozšiřuje.

V současné době Bonsai klub Brno sdružuje několik desítek zájemců a věnuje se pořádáním výstav, obchodní činností orientovanou na prodej bonsají, bonsai misek, literatury a

náradí, dále pak diskusi a předávání zkušeností o technikách pěstování i tvarování bonsají. Zajímavé jsou i zájezdy k jiným pěstitelům. Úroveň činnosti je však dána převážně aktivitou členů klubu, finančním zázemím a klidnými vztahy mezi lidmi.

Proč pěstujeme bonsaje

Motivace je na světě jednou z hlavních sil, nutící člověka tvořit velkolepá díla nebo také zcela přirozené činnosti jako jíst nebo spát. Jakou motivaci však mají např. dvě lidské bytosti, které si rozumí, cítí k sobě náklonnost nebo lásku, aby jim tento krásný vztah vydržel po celý život. Potřeba každého z nás s někým blízkým žít, tvořit nebo pro druhého něco pěkného udělat je takovou motivací. Vždyť pocit, že nás nikdo nepotřebuje je strašný a skličující. Jestliže si uvědomíte své potřeby a dovedete s nimi seznámit své okolí, bude to výrazně ovlivňovat osoby, se kterými přicházíte do styku a navážete spolu přátelský vztah.

Jistě jste si, při pohledu na pěknou bonsai, rostoucí již mnoho let, položili několik jednoduchých otázek. Proč bonsaje pěstujeme, co pro nás znamenají a proč jim věnujeme každou volnou chvíli? Stručně lze odpovědět, protože tím uspokojujeme jednu z našich potřeb, ať již nám přináší uspokojení a psychickou pohodu, motivuje nás k aktivitě a samostatné tvůrčí činnosti, umožní nám setkání osob s podobným vztahem k rostlinám, uspokojí naši touhu po vědeckém poznání včetně rozmnožování zajímavých i cizokrajných dřevin nebo nám umožní pochlubit se svému okolí něčím odlišným, než mají druzí, pomůže nám zvýšit pocit našeho finančního uspokojení, zvýší náš pocit nadřazenosti.

Skutečně pěkná bonsai, harmonicky působící kompozice, dá se říci umělecké dílo, může vzniknout jen tehdy, když se mezi pěstitelem a bonsají vytvoří vztah lásky, podobně jako je tomu mezi jinými živými bytostmi. Potom potřeba pěstovat bonsai je velmi silná, bonsajista z přítomnosti stromku čerpá životní energii, ztvárňuje své představy do podoby uměleckého díla, bonsai mu přináší potěšení něco dávat druhé živé bytosti apod. Všechny tyto potřeby nutí bonsajisty své stromky denně zalévat, pravidelně hnojit a přesazovat, chránit je před všudypřítomnými škůdci. Předpokladem lásky bonsajisty ke svým bonsajím a naopak je, že si oba navzájem a pravdivě sdělí své pocity, záměry a potřeby. Podobně jako mezi lidmi, brzy, ať se to zdá nepravděpodobné, se mezi oběma vytvoří krásný vztah, kdy bonsajista brzy pozná potřeby rostliny projevující se mírným žloutnutím listů, změnou lesku listů, zpomalení růstu apod. Bonsai tím promlouvá ke svému pěstiteli, neboť jiný způsob komunikace nezná a je závislá jen a jen na pěstiteli. Projevem vztahu pěstitele k rostlině je pak jeho pravidelná starost o ni. Takovýto vztah jistě obohacuje bonsajistu, dodává mu energii a životní elán do dalšího pěstování a jiné činnosti. Rozvíjí také jeho morální a duchovní síly, jako např. obdiv, nezaujatost, úctu, smysl pro krásu i zodpovědnost k přírodě jako celku. Tak, jak se mění zájem člověka v průběhu jeho života, může se i vztah bonsajisty k bonsaji změnit z potřeby na vztah závislosti. Vztah závislosti však vytváří povinnost a nechť starat se o rostliny a to je vždy na úkor kvality a estetického působení bonsaje. Podobně při větším počtu bonsají se nedostává bonsajistovi čas řádně pečovat o rostliny a kvalita stromků bude neustále klesat.

Úplně jiný vztah k bonsaji si bonsajista vytvoří v případě, že jeho hlavní potřebou je zvýšit hromadění svého majetku. Kvalita se pak mění na kvantitu a vztah lásky se rychle vytrácí a mění se spíše na vztah závislosti. Důsledkem pak většinou bývá vysoká prodejní cena i mladé rostliny, mající některé nenapravitelné pěstitelské chyby.

Buďte si však vědomi proměnlivosti zájmu člověka, a když vaše láska k bonsaji pomine, nezanechávejte stromek volnému osudu. Přejemnějším mu najděte prostor v přírodě, kde si bude moci sám uspokojovat své životní potřeby a pokračovat v růstu nebo mu najděte jinou osobu, která bude s láskou a s porozuměním pokračovat ve vašem načatém díle. Na tento problém nikdy nezapomínejme.

O tvůrci bonsají

Výstavy bonsají jsou místa, kde se v jeden dějinný okamžik setkají bonsaje vytvořené různými pěstiteli a my máme jedinečnou možnost v klidu se zadívat do krásy stromků. Přemýšleli jste však, zda vůbec, nebo jak se zrcadlí charakterové vlastnosti pěstitele ve vzhledu stromků, které pěstuje? Možná namítnete, že tato souvislost je přinejmenším smyšlená, nebo ji nepřikládáte žádnou důležitost. Zamyslete se však, proč jeden pěstitel si oblíbil venkovní rostliny, jiný pěstuje převážně méně běžné tropické rostliny vyžadující bytové podmínky. Bonsajové miniatury a malé stromečky s velmi jemnými listy většinou nepěstuje ten, kdo si zároveň oblíbil bonsaje velké svým vzrůstem a vysokého věku. Nezanedbatelné a určující pro sortiment pěstovaných stromečků jsou však podmínky ve kterých jsou pěstovány. Vždyť je nemyslitelné udržet venkovní rostlinu dlouhodobě v bytových podmínkách a naopak. Některé charakterové vlastnosti pěstitele jsou však viditelné na dobrém zdravotním stavu stromku, na způsobu jeho tvarování a celkové kompozici bonsaje.

Trpělivost je nutné se obrnit téměř vždy, neboť i když zajistíme stromku optimální růstové podmínky, stromek roste vždy značně pomaleji, než bychom chtěli, a je těžké tuto vzájemnou rovnováhu změnit nebo ji naklonit ve svůj prospěch. Kdyby se nám to přece jenom podařilo, většinou to bude za cenu řídkšího pletiva, snížené pevnosti kmene a větviček, a nebo za cenu menší odolnosti proti vždy přítomným škůdcům. Menší trpělivost vede ke spěchu při vytváření žádaného tvaru stromku. Je možné si všimnout dlouhých internodií na větvích, které většinou není lehké zamaskovat hustějším obrostem. Celkově koruna stromku je řídkší a méně kompaktní, než u stromku pomaleji a citlivěji tvarovaném po dobu o poznání delší. V této souvislosti si jistě uvědomíme jednu drobnost. Příroda nezná spěch a netrpělivost. Vše podléhá zákonitostem nám stále ještě obtížně vyhodnotitelným a naštěstí námi těžko ovlivnitelným. Pokud se nám, lidstvu, podaří přece jenom ovlivnit vývoj a přizpůsobit jej našim smyšlenostem, většinou se dříve nebo později narušená rovnováha projeví např. na změnách podnebí, nemocech nebo ekologii jako celku. Pěkná bonsai tedy vyžaduje od svého pěstitele velkou trpělivost při pěstování. Pak se odmění svou krásou, svým harmonickým působením a bude citlivému člověku předávat životní energii.

Podívat se na mladý stromek a vidět v něm styl nebo tvar, který bude mít za pět nebo i více let právě vyžaduje **velkou představivost**. Není jednoduché vidět v mladém stromku konečný tvar např. bonsaje z rozmarýny s plochou, mírně šikmou korunou, sklánějící se nad malým jezírkem vytvořeném v ploché kamenné misce z černého kamene. Celkově tato kompozice působí harmonicky a pěkně. Stejně je tomu při tvarování modřimu, jehož delší a hustěji obrostlé větve vlají ve větru, jsou vodorovné a kmen roste šikmo a přímo uhýbá před dlouhodobým působením větru. I když tento vítr právě nefouká, tento styl stromu vlajícího ve větru působí velmi mile a věrohodně. Měnit styl v průběhu pěstování je na škodu především stromku, neboť jedno ohnutí větve nebo slabšího kmínku má za následek porušení pletiv a po novém ohnutí může celá větev nebo stromek zahynout. Pěstitelé s menší představivostí to nemají jednoduché. Většinou jim zbývá vybrat si vhodný vzor podle publikovaných fotografií a kreseb, nakreslit si představu tvaru budoucí rostliny a podle něj ji tvořit. Většinou bonsajista citem a vnímáním rostliny jako celku brzy pozná nejvhodnější tvar a kompozici ji odpovídající.

Jestliže je trpělivost doplněna **precizností** tvarování, může mít myrta obecná po třiceti šesti letech pěstování ve stylu koštěte korunu dokonale symetrickou, tvaru paraboloidu a při pohledu zespodu do koruny krásně pravidelně rozvětvené, hustě rostlé větve. Boční pohled na korunu odhalí sebemenší nepřesnosti symetrie nebo vyvýšení lístků myrty nad povrch koruny. Také udržení žádaného tvaru po dlouhou dobu života stromku je velmi těžké. Tuto vlastnost však není možné získat, tato vlastnost musí v člověku přirozeně být, musí jej provázet celým životem a je vidět nejen na bonsajích, ale i na prostředí ve kterém pěstitel žije.

Láska k někomu nebo k něčemu nás vždy obohatí, něco získáme, ale současně něco dáváme tomu druhému. Proto jestliže chceme mít pěknou, harmonicky působící bonsai, předpokládá to naši velkou *lásku ke stromkům* a současně velkou, skoro absolutní *oddanost* k pěstovaným rostlinám. Bonsai, jako stromek pěstovaný v misce, potřebuje soustavnou a citlivou zálivku a současně také doplňování živin pro svůj růst. Vodu a živiny si stromek sám nemůže najít, a proto spoléhá na naši péči a starost, bez které během několika málo dní zahyne.

Bonsai je umělecké dílo, které je nutné pravidelně udržovat ve své kráse, harmonickém a estetickém působení. Stejná bonsai však vždy působí na každého z nás jinak, něco jiného nám říká a prozrazuje. Jistě jste několikrát šli parkem, kde rostly staleté stromy. Ne náhodou a nevědomky jste se zastavili před přirozeně vzniklou scénérií skupiny stromů, která na vás silně zapůsobila harmonií své kompozice, souhrou netypických barev nebo osvětlení. Představte si skupinu deseti statných buků, rostoucí v kruhu asi pěti metrů. Jejich větve přirozeně spletené vytváří velkou, z vnějšího pohledu celistvou korunu, jejíž spodní větve jakoby olizovaly trávu na zemi. Barva koruny je ve večerním osvětlení horkého červenového dne tmavočervená, jen spodní listy mající nedostatek slunce jsou tmavozelené. Celkově tato scénérie působí pěkně a vyvolává pocit úcty člověka před stářím stromů, psychické uvolnění, chuť dlouhou chvíli postát před touto skupinou nebo se dívat zevnitř do koruny na umně spletené silné větve těchto velikánů. Podobných inspirací v přírodě jistě najdeme víc. Při pěstování bonsají je však důležitý *estetický cit* pěstitele k vytvoření pěkné a harmonicky působící kompozice, která na nás zapůsobí obdobně jako scénérie přírodní.

Charakterové vlastnosti pěstitele můžete tedy na bonsajích vidět a nemusí však být jen ty kladné. Vlastní poznání je však to nejdůležitější.

Inspirace v přírodě

Možná, že to také znáte, ten pocit, který vás za svátečního dne na chalupě vyháni ven od praskajícího ohně v kamnech, ven do přírody mezi stromy, do lesa. Ten, kdo má rád stromy, na koho působí uklidňujícím, inspirujícím i harmonickým dojmem, se mezi ně vrací a mnohdy nemůže přesně určit, co to je, že se jako já najednou zvedne a vydá se po obědě na pěší procházku. Pěší nejen proto, že je kolem dokola země pokryta asi 10 cm vrstvou čerstvého sněhu, který se za mrazu v poledním slunci svítícím v prosinci přímo do očí, krásně rozťpytil, ale především proto, že přírodu poznáte jen tehdy, když ji se široce otevřenými očima projdete pěšky.

Po chvíli takového toulání jsem se poprvé zastavil uprostřed sněhové pláně ne však moc velké, jak je na vysočině obvyklé. Tak asi sto metrů mě dělí od nevelkého remízku, krásně, oválně a symetricky ohraničeného, osaměle trčícího nad okolím. Budí ve mě pěkný pocit klidu, uspokojení a především inspirace v pěstování bonsai. Vypadá právě tak, jako by byl vzorem mnoha lesíkům na kameni publikovaným skoro v každé knize o pěstování Bonsai. Snad trochu se liší od těchto fotografií. Uprostřed na obě strany kolem středu se vyjímají dva statné smrky, které však o mnoho nepřevyšují harmonickou směsici dalších smrků a všudypřítomných, hezky pokroucených bříz. Okraj této scénérie tvoří křovinný, z dálky tmavohnědý až černý podrost především černého bezu a maliníku. Na slunné straně najdete i janovec metlatý. Na slunci vnímáte příjemný kontrast bílé březové kůry a hnědý až červeno-hnědý odstín březových větví. Pozadím jim je tmavozelená barva smrkového jehličí. Při pozorném pohledu oko sklouzne na pravý okraj, kde přímo svítí světlý, červeno-hnědý kmen nízké borovice, bizardně pokroucený věčným zalamováním vrcholků vlivem silných větrů, zde, v krajině umně otevřené severním větrům vykácením zbytků stromoví a lesa, zcela běžných. Častý silný nános těžkého a mokrého sněhu také udělá své. Tento remízek není v okolí jediný. Rozhlédnu-li se, vidím i ostatní, které mají každý své kouzlo. Celkově tato scénérie působí harmonicky, klidně a jistě by byla inspirací pro každého pěstitele bonsai.

Po chvíli prošlapování nedotčené vrstvičky sněhu vidím další přírodní vzor. Podruhé se zastavím tak, že sluníčko přesně zakrývá krásně rovný, kolmý a od spodu se kónicky zužující se kmen smrku, jehož stáří odhaduji na 85 let. Větve, rostoucí zcela vodorovně jsou pravidelně symetricky rozloženy, jednotlivá patra jsou zřetelně oddělena a jejich délka se krásně pravidelně jehlancovitě zkracuje až do špičky, ztrácející se ve výšce asi dvaceti metrů. Odborná literatura nazývá tento typ CHOKKAN a popisuje jej jako nejobtížněji dosažitelný typ. Jednotlivé větve nesmějí vyrůstat ze společného přeslenu, ale jednotlivě ve spirále kolem kmene, což pěstitelsky dokázat je nadmíru nesnadné. Tento typ má mít jednu z nejspodnějších větví nejdelší, bonsai má být vysazena excentricky, a spodní třetina kmene má být bez větví, aby byly viditelné kořeny, které mají být z větší části nadzemní. Pohled na sluncem prosvícený strom skoro přesně odpovídá této definici, jen snad lépe v přírodě působí nejspodnější větve, dotýkající se přímo země v okruhu deseti metrů. Krásu tohoto stromu podtrhuje jinak smutné okolí, mladého lesa, vystrkující špičky mladých stromků asi tak do šedesáti centimetrů nad sněh. Cestou dál jsem viděl ještě dva podobné exempláře, obrys koruny však byl spíše kopinatý. Podobný pocit jsem měl při pohledu na krásný, osaměle stojící opadaný modřín. V tomto stavu ještě více vynikala struktura větví a kmene. Jeho velikost a stáří odpovídaly právě popsanému smrku, avšak dlouhé, světle-hnědé větvičky tiše visely svisle dolů a kontrast s okolní zasněženou krajinou znásobilo jejich obsypání malými šiřticemi.

Moje třetí zastavení si zaslouží borovice, rostoucí na okraji lesa. Nebyla značně vysoká a vůbec se nehodila pro hospodářské využití na dřevo. Její silný kmen asi dvaceti pěti centimetrové tloušťky rostl rovno a svisle vzhůru. Ve třímetrové výšce se však najednou rozdělil na tři, sedmáct centimetrů silné větve rostoucí z jednoho místa zcela vodorovně, aby svým pokrouceným tvarem vytvořily plochu, poměrně širokou a hustou korunu. Zajímavě také působily tmavozelené jehlice, zčásti zapadané sněhem kontrastující se světlou oranžovo-hnědou hladkou kůrou tohoto stromu. Kolik práce a přemýšlení by nám dalo vymyslet a vymodelovat podobný tvar.

Úplně první zastavení a příjemný pocit před velikostí, krásou a symbiózou stromu a neživé přírody jsem pocítil úplně jinde a mnohem dříve při jednom z výletů Šumavskou krajinou. I po deseti letech je tato vzpomínka stále živá, i když se již vytratilo přesné místo. Na svažující se cestě vysokým smrkovým lesem se najednou, ani nevím proč, zastavím. Na levé straně na asi o jeden metr vyvýšeném místě byl velký plochý kámen. Jeho dvacetimetrová výška byla malá vzhledem k jeho asi metrové šířce. Nad kamenem, uprostřed, zcela symetricky stál silný statný strom, s tloušťkou kmene padesát centimetrů. První větve vyrůstaly ve třímetrové výšce a zakývaly celou cestu. Nejpůsobivější však byly jeho kořeny. Silný kmen se ladnou křivkou rozšiřoval a přecházel ve tři viditelné, asi 15 cm silné kořeny symetricky obepínající kámen podobně, jako bychom jej uchopili do ruky. Dále se kořeny zavrtávaly hluboko do země. Tento pohled ve mne vzbudil příjemný pocit velké síly rostoucího stromu, jeho vznešenosti a velikosti, především při pohledu od kořenů vzhůru do jeho koruny. Současně ukazoval na symbiózu neživého kamene a živého organismu -stromu- po velmi dlouhou dobu. Takový bonsajistický typ stromu na kameni jsem zatím ještě neviděl.

Ještě dlouho ve mně zůstane tento příjemný pocit po čtyřhodinové procházce moravskou částí naší Českomoravské vysočiny. Malebná víska Sviny není jediným místem pro novou inspiraci v umění pěstovat bonsaje, pro setkání s přírodou a pro vyrovnání naší duševní pohody. Nechoď mě pro ně jenom za moře.

Borovice hedvábná

Nejenom staré listnaté stromy mají svou přitažlivost pro svoji proměnlivost ve tvaru koruny, neopakovatelnost ve tvarování kmene a krásu projevující se harmonií olistnění zajímavě pokroucených větví podtrhující bizarní tvar kmene ukončený zelenou, pro každou dřevinu

typickou křivkou stromové koruny. Pohled na jehličnany však není o nic chudší, i když tvar koruny je pro stejný druh dřeviny přibližně stejný, ale blízký pohled na tvar jehličí, jeho postavení na větvíce i proměnlivé zbarvení vytváří harmonii přírodní kompozice a přináší uklidnění našich beztak již dostatečně napnutých nervů. Z mladých stromů, ať jsou obaleny listy nebo jehličím, vyzařuje životní síla, rychlost růstu je vidět na dlouhých vzdálenostech mezi sousedními rozvětvenými a stromky věnují veškerou energii na to, aby se prodraly starým porostem nahoru ke světlu. Je jasné, že výškové převýšení starého porostu je nemožné. Podaří se to však výjimečně snad jedenkrát ve vývojové generaci. Např. dojde-li k požáru, nebo když silný vítr vyvrátí stromy i s kořeny. Nelze i vyloučit působení člověka s moderní motorovou pilou, která je schopna ve velmi krátké chvíli ze vzrostlých staletých stromů udělat nízké pařezy s pěknými kořenovými náběhy. Mladé stromky i přes svoje malé životní zkušenosti rychle převezmou životní štafetu i bez ohledu na historii. Obnovit starý vzrostlý les není možné a dopad na ekologii se projeví poměrně pozdě. Lidstvo má podobný osud, ale našli se mezi lidmi i takoví citliví jedinci, kteří měli tolik energie a síly, že založili a vybudovali pro nás pěkná seskupení stromů z citlivě vybraných druhů dřevin. Právě dnes se stávají tyto parky nebo zahrady stánkem nejenom poučení, ale i místem klidu a pohody.

Při zastavení na kraji jednoho parku nás může upoutat strom štíhlého vzhledu na svou šířku poměrně vysoký. Jeho kmen zprvu vzorně, rovně vzpřímený se najednou začíná vlnit, ne vlivem větru, ale spíše se nejprve odklonil od dřeviny stejného druhu rostoucí snad desítku kroků od něj, jakoby se chtěl přiblížit starému kaštanu s velkou rozložitou korunou. Ten však byl natolik daleko, že náklonost k němu by vyžadovala značně nepřírozené hluboké ohnutí. Snad proto nebo spíše přirozená příslušnost k dřevinám stejného rodu donutila kmen k dalšímu ohnutí či k další vlně. V této výšce kmen již značně zeslábl a vytvořil krásný na dvě strany rozeklaný vrchol s mladým jehličím, tvořící zajímavý přechod do okolní krajiny. Tmavohnědý až černý kmen borovice hedvábně pěkně kontrastuje s větvemi, rostoucími v pravidelných intervalech. Větve nejprve ladnou křivkou mírně klesají, aby se potom rozvinuly v krásně, vodorovně rostoucí patra. Jejich rozestupy jsou natolik velké, že je mezi nimi vidět tmavě načervenalou barvu listů v pozadí rostoucího buku. Snad nejkrásnější na této borovici je její jehličí. Velmi jemné jehličí světle zelené barvy, zalité podzimním sluncem a dodávající mu působivý kontrast světla a stínu, dává dojem velmi jemného hedvábného koberce pokrývající jednotlivá patra.

Podobných borovic nebo stromů jiného rodu je možné najít v jednom parku mnoho. Podstatné však je, že krásu a pěkný pocit v blízkosti stromů mohou vidět a cítit jen ti, kteří jsou ochotni takovéto působení přijmout a vnímat je. Vhodné k pamatování jsou zážitky příjemné, z nepříjemných si pamatujeme jen poučení pro budoucnost.

Vrba bílá - smuteční

Slunce, ten životodárný kotouč plující nad našimi hlavami, ozařující okolní krajinu a předávající nám nejvíce životní energie, tepla a vnitřní pohody, i takové krásné stromy, s rozmanitými, u mnoha druhů úzkými kopinatými listy, jakými vrby jsou, přímo slunce vyhledávají. Potřeba slunečního svitu je značná a při dostatku vody rostou vrby poměrně velmi rychle. Jejich měkké, bílé dřevo podobající se topolovému bylo dříve vyhledáváno v truhlářství pro zhotovování zajímavých domácích předmětů. Ale ti z vás, kteří vidí ve stromech krásu a v jejich přítomnosti nalézají psychické uklidnění, se neřívají na stromy pohledem dobrého hospodáře, ale všímají si naopak tvaru a struktury kmene, zvláštností koruny a hledají harmonii v zasazení do okolního prostředí. Jistě jste si na mnoha místech všimli vysokého stromu s převislou korunou, který svými dlouhými, tenkými, do žluta zbarvenými větvíčkami, obklopenými pravidelně rozloženými kopinatými listy, většinou zakrývá zajímavě kroucený kmen s hluboce a nepravidelně rozpraskanou kůrou. Jeho dlouhé spodní větve bezvládně a tiše visí dolů a jemně olizují zelenou trávu spodního obrostu. Vrba bílá vytváří na rozdíl od jiných

dřevin s převislou korunou, širší, rozložitou korunou a její větve připomínají malé vodotrysky s vodou prýstící z mnoha míst koruny a padající v malých kaskádách dolů. Již z dálky jsou dobře viditelné silnější větve, které nemohou unést váhu dlouhých a tenkých prutů a blízko kmene se ohýbají směrem k zemi a vytvářejí tak typický tvar koruny s převislými větvemi. Pro svůj rychlý růst nebývá koruna v mládí pěkně učesaná. I když vlastní větvičky i lístky vypadají svěže, pěkně zelené, vnáší nám převislý tvar koruny do srdce spíše neklid. Při pohledu na smuteční vrbu, s několika patry převislých větví, sahající do nesmírné výšky, máme jiný pocit. Strom vůbec nepůsobí smutně. Naopak ze stromu vyzařuje pocit vznešenosti, vážnosti, krásy, klidu a pohody. Již při malém vánku se větve rozvlní, zviditelní i mírný pohyb vzduchu a dají za slunečného dne vyniknout lístkům zářícím jako malé hvězdičky.

Takových stromů je na světě jistě mnoho, a značně jsou ochuzeni právě ti, kteří ani na chvíli nevzhlednou od svých denních povinností, aby dopřáli svému vědomí čas na uvolnění, uklidnění a načerpání nové životní energie. Potom půjde vše lépe a pohled na vážné problémy bude pro jejich řešení příznivější. Každé lidské činnosti je nutné věnovat dostatek času a každou věc je vhodné dotáhnout do našich představ a cílů co možná nejdříve. Vážme si proto stále ubíhajícího času a najděme si chvíli i pro toulky naší přírodou.

Jedinečnost a vzájemné soužití

Při pozorování stromů v přírodě jste si jistě všimli že doba jejich života může být velmi dlouhá. Ovšem růst stromů je vždy omezen různými faktory, jako např. výškou, do které je strom schopen vytlačit živiny, okolními dřevinami s rychlejším a bujnějším růstem, které jej nakonec zastihnou a odebírají živiny i vláhu. Roste-li strom na tak nehostinném místě jako je úzká úžlabina na skále s minimálním množstvím zeminy, kde trpí podvýživou, projeví se to jeho slabým růstem a při neustálém uhýbání silnému větru se vytvoří pro bonsajisty velmi zajímavý roztočivý a bizarní tvar. Stromek pak vypadá, jakoby měl strach růst a krášlit své okolí svými pěknými silnými a zdravými větvemi. Místo toho, neboť za rok ani mnoho nepovyrostl, se krčí při zemi, nechal vyrůst jen malému počtu listů a jeho kmen se pokorně plazil nízko nad skálou a ani se nechtěl od ní příliš vzdálit. Zřejmě, aby jej chránila. Tato vzájemná potřeba blízkosti obou jedinců, stromku a skály, tvoří v těchto podmínkách zvláštní seskupení udržující v takových nehostinných podmínkách život. Tito dva jedinci si nemohou vybírat, kde budou žít. Je zajímavé, že dva lidé, kteří si na rozdíl od dvou jedinců z říše rostlinné, mohou vybrat místo, kde chtějí žít, si mnohdy mezi sebou vytváří velmi zvláštní vztah. Ne vztah lásky, vzájemného porozumění a souladu, který by dodával oběma psychickou a emocionální sílu překonat většinu svých životních problémů, ale vytváří mezi sebou nepříjemný vztah neshod, vzájemných slovních nebo tělesných potyček, vztah vzájemné lhostejnosti a "nekomunikace". Zvláštní a za velmi škodlivý lze pokládat vztah, při němž je jeden partner citově značně závislý na druhém, je mnohdy až citově vydírán, aniž si to sám připouští. Ve svých důsledcích tento vztah vede k výraznému uzavření závislého partnera do sebe, do své nesvobody projevu i činů. Při tom narůstá jeho psychické napětí, projeví se nespavost a jiné zdravotní problémy. Druhý partner si těžko uvědomí arogantnost svého jednání, někdy souvisící i s domnělou žárlivostí. Navenek takováto dvojice působí klidně a vyrovnaně, podobně jako stromek rostoucí na skále. Uvnitř je však skryto psychické napětí, které je možné značně zmírnit např. oboustranným pochopením příčin problémů, vzájemnou důvěrou a otevřenou diskusí mezi oběma partnery. Jednou možností snížení psychického napětí mezi partnery je vhodná forma vzájemného sdělení toho co cítím a co bych chtěl cítit. Ve vzájemné rozmluvě je však vhodné vyjádřit nejprve hněv a to, co mi vadí na jednání partnera, potom pocit ublížení tj. v čem a jak silně se mě spor dotýká, můj smutek a zklamání nad tím, co se stalo, a dále pak vyjádřit strach a lítost nad důsledky většinou méně významného sporu. Při takovéto formulaci myšlenek si brzy uvědomím skutečné jádro problému, které je většinou značně vzdálené od vlastní příčiny výbuchu hněvu. Nakonec ve

sdělení partnerovi by nemělo chybět vyjádření lásky, pochopení nebo vzájemného odpuštění. Vzájemným oboustranným vyjádřením vlastního citu je možné maximálně snížit úroveň emocionálního napětí a ve svých důsledcích zlepšit vzájemné soužití.

Jistě jste si při procházce smíšeným lesem všimli, jak najednou, z ničeho nic, uprostřed lesa stromy úplně ustoupily a vytvořily kruhový prostor, v jehož středu stál statný buk, který svou výškou nepřevyšoval okolní stromy, ale měl velkou do šířky rozloženou korunu. Jeho dominantní postavení uprostřed lesa ukazuje, že svou životní silou si vytvořil respekt a uznání okolních stromů, které mu nakonec uvolnily prostor. Podobně i v lidské společnosti má každý jedinec své postavení, některý dominantní svými dobrými nápady nebo schopnostmi motivovat k činnosti ostatní, jiný pro svou rychlou a precizní realizovatelnost nápadů je v postavení spíše závislém. Každý z nás by si měl být vědom svých schopností, podle toho si brzy stanovit svůj životní cíl a zvolit prostředky pro jeho dosažení. V partnerském vztahu je důležité respektovat jeden druhého, mít vůči sobě maximální důvěru a nezklamat ji, mít společný životní cíl a vyzbrojit se vzájemnou tolerancí a trpělivostí.

Je velkým uměním dát bonsají pěkný tvar, vytvarovat u ní kmen zajímavě zkroucený se silnou a působivě rozpraskanou kůrou, vytvořit soustavu silnějších, pravidelně se rozvětřujících větví s krátkými internodiemi a docílit velmi hustého olistění s menšími lístky. Tvarování bonsají je nutné, protože zkracováním letorostů se udržuje stálý nižší vzrůst stromku, kterému pak sílí kmen a větve, dochází k rašení spících pupenů a k zahušťování koruny tenšími větvíčkami s pravidelnějším dělením a větším počtem menších listů. Dosáhne se tak kompaktní koruny stromku s pěkným a hladkým povrchem. Na takový stromek je radost pohledět. Tvarování bonsají není ničení stromků, jak se mnozí ještě domnívají. Vždyť si uvědomte, co dělá sadař se svými ovocnými stromy. Pravidelně je stříhá, udržuje korunu stromu menší, prosvětlenou se silnými větvemi, které jsou schopny unést každoroční úrodu ovoce. Podobně jako ovocné stromy, je třeba i bonsaje pravidelně hnojit a udržovat je v dobrém růstu a chránit je před škůdci. Existuje několik základních technik tvarování bonsají. Každá z nich má své výhody a způsob tvarování se volí podle druhu dřeviny, tvrdosti dřeva a velikosti žádané změny. Při tvarování je nejlepší používat svého citu a především zapomenout na vše, co nám koluje v mysli a věnovat úpravě stromků dostatek času. Spěch se nikdy nevyplatí. Podobné je to i v lidských vztazích. Trpělivé a neustálé řešení jednotlivých problémů vyžaduje vždy dostatek času a většinou si každý z nás při tom uvědomí pravou podstatu sporu, která v hádce je vždy zaměňována nepodstatnými a malichernými věcmi ovšem podloženými silným emocionálním výbuchem.

Řez je silný zásah do života rostliny. Zkracujeme jí dlouhé výhony a docílíme rašení spících pupenů. Větve pak rozvětřuje do směru podle uložení spícího oka. Proto při zkracování dobře sledujte směr oček a novou větvíčku směrujte do žádaného tvaru. Řez je třeba provést včas. I při tvarování základního tvaru není přirozené nechávat narůst dlouhé výhony, které se na koncích rozvětří. Takové větve mají většinou dlouhá internodia a probuzení níže položených spících pupenů je těžší. Lépe je zkracovat pravidelně větve na dvě až tři oka, ne více. U většiny listnatých stromů, především s měkkým dřevem, nesmíme opomenout zatřít řeznou ránu voskem nebo stromovým balzámem, protože v místě řezu dochází k silnému vysušování a může uschnout část větvíčky až do nižšího rozvětření nebo větve uschne celá. Citlivější než řez je časné a včasné zaštipování nových ještě nevyzrálých výhonů. Tento typ tvarování působí dobře a přirozeně např. u granátového jablka nebo u jilmu čínského, kdy většinou nové větve rostou rovné a vždy kolmo na směr, který bychom si přáli. Častým a pravidelným zaštipováním docílíme pravidelně se rozvětřujících, krátkých větvíček a pěkné kompaktní koruny. Výchovu dětí v rodině lze připodobnit tvarování stromků řezem. Drobné, včasné a soustavné zákazy a doporučení ovlivňují dítě jistě lépe, než silný a tvrdý zásah do psychiky dítěte při řešení již nastalého konfliktu, který většinou vede k negativní reakci dítěte. Citlivým přístupem k výchově a vírou rodiče ve svou ratolest se stane vzájemný vztah rodičů a dětí přátelštější a citovější. Je

samozejmé, že při výchově je vždy nutné volit individuální přístup s ohledem na charakterové vlastnosti dítěte. Vždyť i ke tvarování stromků je nutné přistupovat citlivě podle druhu dřeviny a s ohledem na jejich růstové vlastnosti.

Vzhledem ke stromku jemnějším a citlivějším se jeví tvarování drátováním, kdy drátem těsně v řídké spirále ovineme již částečně zdřevnatělou větvíčku nebo tenší kmínek a opatrně podle tvrdosti dřeva ohýbáním tvarujeme do žádaného tvaru. Drát pak udržuje tvar neustále, i když větvíčka nebo kmínek sílí. Když však zaspíme vhodnou dobu pro odstranění drátu, kůra bude nabývat na síle, drát bude postupně zaškrcovat kůru a důsledkem bude ještě intenzivnější tloušťnutí větvíčky kolem drátu, jako reakce na zaškrvení. Silnější zaříznutí drátu většinou zanechá na bonsaji nenapravitelné stopy a znehodnotí ji. Správnou dobu pro odstranění nám ukáže zkušenost. Jaro je nejméně vhodná doba pro drátování, neboť stromek je v tuto dobu v plném růstu, dřevní hmota narůstá a stromek rychle sílí. Přibližně od poloviny srpna až do jara je období vhodné pro drátování. Pro ohýbání větvíček je možné používat také závaží různých typů nebo zachycení ohnuté větvíčky drátem připevněným k pevnému bodu v misce apod. Ohýbáním docílíme při tvarování spíše pěkných a ladných tvarů, spíše lahodícím lidskému oku a nejsou vidět velké dlouho zarůstající řezné rány. Ohýbání má také jistou podobnost s výchovou v rodině. Při ovlivňování a výchově dítěte je možné raději místo zákazů a doporučení použít vlastního příkladu, který dítě velmi rychle mnohdy i podvědomě kopíruje, nebo trpělivého vysvětlování důsledků nevhodného nebo nerozumného chování, samozejmé s respektováním vlastního já dítěte. Přílišný zásah do rozhodování dítěte a vnucování představy snů jednoho z rodičů není dobré a jeho důsledkem je nesamostatnost, nesvoboda rozhodování dítěte v dalším jeho životě. Nesnažme se vměstnat naše dítě do nějakého typu, vyznačujícím se souhrnem z našeho pohledu vhodných vlastností. Všechny živé bytosti jsou na světě individualitami, vyznačujícími se jedinečnou množinou vlastností kladných i záporných. U bonsajů však jejich styly mohou být diskutabilní. Zamysleme se, zda je vhodnější volit japonské styly, odkoukané z volné přírody a umělecky ztvárněné, a snažit se do nich vměstnat námi pěstovaný stromek, nebo je přirozenější volné tvarování, které nám svou harmonií a postavením větví a listů něco říká, příjemně na nás působí a zdůrazňuje zvláštnosti růstu roztodivného tvaru kmene. Přivřeme-li však oči, čímž potlačíme jemné detaily stromku, většinou můžeme volně tvarovaný stromek zařadit do šablony některého ze stylů. Jen některé styly, většinou založené na přísné geometrii ve vytváření tvaru jako např. chokkan, nedovolují žádné výrazné odchýlení. Proto nám cit při tvarování stromku ukáže, zda vybrat volné tvarování nebo některý ze stylů. Volba typu tvarování je však vždy individuální a značně závislá na druhu dřeviny. Snažme se tedy rostliny i lidi v jejich jedinečnosti pochopit.

Krása zimních barev

Zimní období má své specifické zvláštnosti. Pro člověka je chladné období méně příjemné, neboť se raději choulí u kamen nebo oděn do mnoha a mnoha slupek svého ošacení se vydává v mrazivém dni do přírody, aby zde načerpal především duševní klid a rovnováhu. Pro stromy, je zimní období obdobím klidu, kdy v nich téměř ustane život. Pro jehličnany je většina aktivity soustředěna snad jen na růst kořenového systému. Jestliže budeme mít štěstí, napadne čerstvý sníh, který bývá důvodem jít se projít a brodit se zasněženou tichou krajinou, daleko od hlučících území s průmyslovou výrobou. Zvláště, když vysvitne slunce, ten kulatý kotouč, dodávající celému světu tu blahodárnou, ničím nenahraditelnou energii, nás něco těžko vysvětlitelného vyžene ven. Řekli by jste, jaká může být barevná krása v zimě, když všude kolem nás je zářivě bílý sníh. Opak je však pravdou. Jste snad slepí. Tak jako v lidském společenství, kdy je dobré druhého člověka umět vyslechnout, snažit se jej pochopit a především najít si v něm to dobré, je třeba se v zimě umět dívat kolem sebe a najít si ten zvláštní barevný svět a kochat se jím.

Vyjděme spolu na chvíli zimní krajinou např. Českomoravské vysočiny, která mi přirostla k srdci, a kam se velmi často vracím a stále nacházím nová a pěkná zákoutí. Jdeme zledovatělou cestou směrem z vesnice a ta se pomalu mění, je užší a užší. Najednou končí a další kroky vedou již jen neporušenou bílou plochou. Jistě si nejprve všimneme, jak se čerstvě napadaný bílý sníh třpytí v ranním slunci a chce nás oslnit. Nalevo náš pohled padne na poměrně malý remízek, tvořící pěknou scenérii uprostřed sněhové roviny. Dominantu tvoří skupina sedmi statných smrků, vypínajících se do velké výšky. V jejich popředí rostou břízy, které svou bílou, hladkou kůrou kontrastují s tmavozelenou barvou smrků. Tento kontrast vynikne až odpoledne, kdy bude slunce pod malým úhlem osvětlovat tuto skupinu stromů. Převísle větve břízy sahající až k zemi, jsou pěkné červenohnědé barvy a vynikají z tmavohnědé okolí keřovitého podrostu. Vpředu, před námi vidíme menší rybník, řídce lemovaný stromovím. Najednou nás však zaujme zvláštní červená, spíše mírně žlutočervená barva. Jdeme blíž a vidíme před sebou několik statných, pravidelně seřezávaných keřů vrby košařské s korunami ve tvaru koštěte. Dlouhé větve se v podzimním slunci zbarvily do krásné červené barvy a vytváří tak milý a uklidňující dojem. Spíše netypicky působí smuteční vrba v blízkosti červených keřů vrby košařské. V bočním slunečním světle vidíme dlouhé a tenké větvičky, které se jakoby smutně sklánějí nad zamrzlou hladinou rybníka. Jejich žlutá barva kontrastuje spíše s šedou, silně rozpraskanou kůrou. Dále nás kroky vedou k modřínovému lesu, který jakoby trpí přítomnost několika rovných smrků a snadno spočitatelného počtu borovic s kmeny mírně vlnícími se vzhůru. Barva modřínů je také zajímavá. Okrové tenké dlouhé větvičky visí svisle dolů ze silných vodorovných větví a z dálky tvoří jakoby závoj, zakrývající kraj lesa. Malebně a jemně působí drobné hnědé šišky zdobící pomyslný závoj. Smrky kontrastují svou tmavozelenou barvou jehličí na rozdíl od borovic, jejichž silné kmeny vznikají svou světlou červenohnědou barvou. Za pohled také stojí menší keřiky svídy krvavé. Větvičky těchto keřů jsou opravdu krvavě červené, především na straně osvětlované sluncem. Při podrobnějším pohledu jsou zajímavé také dvojice jejich dvoubarevných postranních špičatých pupenů. Puppenové šupiny jsou rezavě hnědé a stopky pupenů jsou načervenalé. Pozorování pupenů jednotlivých dřevin je zajímavé a můžete si všimnout, že každá dřevina má pupeny barevně zajímavé a odlišné od ostatních a je možné podle nich dřeviny určovat.

Procházka zajímavou krajinou pokračuje a my si můžeme uvědomit množství barevných odstínů, které jsme viděli. Pravdou je, že barvy zimní přírody se nemohou srovnávat s množstvím barevných odstínů a sytostí barev např. v květnu nebo červnu. Svítí-li však slunce, prozáří okolní krajinu a působí na nás svým blahodárným teplem, můžeme dále čerpat novou energii a najít nebo upevnit svou duševní rovnováhu.

Současnost nebo současný okamžik v lidském životě je pro člověka vzácný a cenný svou jedinečností a neopakovatelností. U rostlin vidíme s jakou intenzitou a vitalitou se snaží každého okamžiku využít. Např. na přihnojení rostlina reaguje rychlým a silným růstem všech svých částí, jakoby se bála, že další přísun živin již nepříjde nebo přijde za velmi dlouhou dobu. Snaží se maximálně využít každého přítomného okamžiku. I v lidském společenství je třeba žít v současnosti a ne v minulosti. Z minulosti je vhodné vzít si poučení, dobře si je uložit do paměti, a včas a ve vhodnou chvíli si jej vybavit, řídit a orientovat se podle něj. V současnosti se těšme z každé přítomné maličkosti, řešme hned nepříjemné problémy a není třeba se trýznit problémy budoucími, které ještě nenastaly. V každém případě chceme něčeho dosáhnout, a proto svůj cíl nemůžeme uložit tak hluboko ve své paměti, aby se nám v přítomném okamžiku ztratil a byl maskován současnými událostmi. Při tvarování bonsajů je třeba také stále vědět jaký tvar bonsaj má mít a pak se neustále rozhodovat, jaký zásah udělat teď, v přítomném okamžiku, a nepřemýšlet, jaký zásah udělat příští rok, neboť neznáme a ze zkušenosti můžeme jen odhadovat reakci stromku na náš současný zásah. Napravit chybný zásah již není možné, protože odříznutá větev na stole velmi rychle vysychá a její další osud lze jen u některých rostlin zachránit jejím

vložení do vody a další dlouhé chvíle lze strávit v nejistém očekávání, zda se vytvoří nové kořínky a dále vyrostou nový stromek nebo zda hniloba pokročí tak daleko, že uříznutou větvíčku přemůže a zničí. Při chybném drátování a ohnutí se naruší pletiva rostliny a nový ohyb na opačnou stranu může snadno způsobit zaschnutí větve nebo celého stromku. Z chyb při tvarování je vhodné se poučit, můžeme sledovat reakci stromku na náš zásah a v dalších zásazích se jich snažíme vyvarovat. Většinou nás málokdy napadne neustále hovořit a snít, jaký hezký tvar by stromek měl, kdybychom tu chybu neudělali. V životě je tomu většinou jinak. V myšlenkách se velmi často vracíme k minulým událostem, především však k těm méně příjemným, meditujeme o nich, vytváříme smyšlené pravděpodobné i méně pravděpodobné situace, a co je podstatného, většinou neuděláme žádný závěr pro budoucnost. Tím ovšem zhoršujeme svůj psychický a nakonec i fyzický stav. Proto žijme v současnosti s našimi vlastními zkušenostmi z minula s uvědomováním si svého životního cíle.